

Boekbesprekingen

Een handboek voor de lokale geschiedschrijver

Bart De Nil

Iedereen die soms een tekst moet schrijven weet dat een goede titel aanspreekt. En daarom is het onbegrijpelijk waarom voor de nieuwe editie van het eerste deel van *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?* (Art red., 1993) op de cover werd gekozen voor *Inleiding tot de lokale geschiedenis van de 19de en de 20ste eeuw*. Voor een bespreking is dit een draak van een titel en daarom zal ik er verder in de tekst naar refereren als *Art & Vanhaute*, naar de samenstellers van deze bundel. Dit is meteen ook de enige negatieve noot bij deze publicatie die je niet direct in de Humo's boeken-top-10 zal terugvinden, maar die elke enthousiasteling voor de lokale geschiedschrijving wel zal smaken.

Naar analogie met één van de eerste stappen in een historisch onderzoek begint dit naslagwerk met een bibliografisch overzicht. Het werd samengesteld door Romain Van Eenoo, die generaties studenten aan de Gentse vakgroep Nieuwste Geschiedenis een gedegen vakkennis heeft bijgebracht. In zijn overzicht beperkt Van Eenoo zich overwegend tot de 'gedrukte' bibliografieën en laat hij bewust het systematisch overzicht van websites achterwege. Eerlijk gezegd een gezonde keuze gezien lijsten van websites vlug te kampen hebben met linkrot, een vakterm voor een onbruikbaar internetadres. Van Eenoo heeft een gedegen werkinstrument samengesteld wat niet verwonderlijk is voor iemand die al sinds jaar en dag de drijvende kracht is achter de *Bibliografie van de Geschiedenis van België* die verschijnt in het *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*. Ik vraag me soms af wie in de toekomst dit waardevol monnikenwerk van hem ooit zal durven overnemen?

Het is moeilijk om een algemeen waardeoordeel uit te spreken over *Art & Vanhaute* als bronnengids voor de lokale geschiedschrijving. Want een dergelijk overzicht kan nooit volledig zijn en is als momentopname ook vlug verouderd. Het is best om dit werk te gebruiken samen met de *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de en 20ste eeuw* (Van Den Eeckhout en Vanthemsche, 1999). Dit werk is louter een bronnenoverzicht, een soort van gouden gids, vertrekkende van de bestaande structuur van openbare diensten en privaatrechtelijke archiefcentra. Terwijl *Art & Vanhaute* veel meer te bieden heeft omdat het is opgebouwd met thematische bijdragen

(economie, cultuur, ecologische geschiedenis, enzovoort) waarbij elke bijdrage naast een overzicht van de bronnen én literatuur ook verschillende invalshoeken worden belicht. Hierbij wil ik toch de bijdrage van Eric Vanhaute vermelden omdat het als 'bronnengids' er met kop en schouders uitsteekt. Aan de hand van de drie-eenheid *bevolking, arbeid en inkomen* geeft hij niet alleen een zeer gedegen overzicht van de bronnen voor een sociale en economische geschiedschrijving maar tevens hanteert hij een bronnenkritiek. Wat geen overbodige luxe is bij de samenstelling en verwerking van kwantitatieve reeksen.

Zoals gezegd streeft *Art & Vanhaute* de volledigheid niet na en daarom leek het mij interessant om te wijzen op een element dat vaak wordt vergeten, namelijk de 'toestand van de bronnen voor de lokale geschiedschrijving'. Ondanks alle mooie gidsen is het pijnlijk om te moeten vaststellen dat veel bronnen voor lokaal onderzoek amper worden bijgehouden. Je hoeft maar de bronnen voor de geschiedenis van het lokale verenigingsleven als voorbeeld te nemen. Het archief en documentatiemateriaal van de honderdduizenden lokale organisaties wordt nergens consequent en systematisch bijgehouden. Ook niet in de zogenaamde privaatrechtelijke archiefcentra. De kleurarchieven, bijvoorbeeld, beschikken slechts gedeeltelijk over de lokale pendanten van hun kerncollecties. Van veel grote koepelorganisaties (vakbonden, mutualiteiten, e.d.m.) is relatief weinig geweten en bewaard over de lokale werking. Daarnaast zijn er veel uitgegeven bronnen die niet of slechts fragmentair worden bijgehouden door de archief- en documentatiecentra. Zoals de lokale pers waarin in het bijzonder de lokale aankondigingen veel informatie bevatten, allereerste lokale uitgaven zijnde periodiek (*Kerk en Leven*) of rond een evenement (feestbrochures), de gemeentelijke informatiebladen, de lokale edities van periodieken van koepelorganisaties (bijvoorbeeld: *De Mutualistische Weergalm, Volksmacht, Visie*), de ledenbladen van verenigingen, de bladen van sport en hobbyverenigingen (bijvoorbeeld de verschillende voetbal- en duivenbonden). En omdat het verenigingsleven berust op structuren en daarom organisatorische sporen nalaat is dit nog het minst moeilijke voorbeeld. Want voor veel aspecten van het dagelijks leven moet men terugvallen op veel minder materiaal. Daarom mogen we van geluk spreken dat er nog veel bruikbaar materiaal in handen is van particulieren. Vooral heemkundigen zijn, ondermeer door hun lokale activiteiten en contacten, zeer bedreven in het naar boven halen van materiaal wat veel onderzoekers doet watertanden. De Vlaamse overheid tracht aan dit euvel tegemoet te komen met de creatie van de *Archiefbank Vlaanderen*. Het is afwachten wat het gaat worden met deze gouden gids voor de particuliere archieven.

Spijtig dat er gelijktijdig geen inspanningen worden geleverd naar het bewaren en ontsluiten van lokale bronnen. In *Art & Vanhaute* worden de *Gemeentearchieven* immers vaak aangehaald als eersterangs bron voor allerlei onderzoek. Maar iedereen die ervaring heeft met lokaal onderzoek weet dat de bewaring en ontsluiting van de gemeentelijke archieven een verhaal op zich is. Weinig gemeenten hebben hun hedendaagse archieven vakkundig ontsloten voor consultatie. En veel particuliere archieven verdienen beter dan te worden opgeslagen in vochtige kelders. Het zou wel kunnen gebeuren dat een private archiefcollectie wel is vermeld in de Archiefbank, maar onder-tussen ergens zit weg te rotten.

De grote meerwaarde van *Art & Vanhaute* in vergelijking met gelijk-aardige naslagwerken ligt in het formuleren van de probleemstellingen. Uiteraard is een goede heuristiek noodzakelijk voor elk historisch onderzoek. Maar ik ben ervan overtuigd dat veel lokale amateur-historici soms beter hun materiaal weten liggen dan sommige professionele historici. Wat de kwaliteit van een lokaal onderzoek echter bepaalt, is niet zozeer het gebruikte materiaal maar wel wat wordt verzameld en de wijze waarop het wordt verwerkt. Het schoentje knelt vaak bij de probleemstelling, het kunnen plaatsen van het verhaal in een bredere context, het maken van een synthese, het beantwoorden van vragen, het opwerpen van nieuwe onderzoeksvragen, enz...Het is zoals Rudi Van Doorslaer en Antoon Vrints schrijven in hun bijdrage over de twee wereldoorlogen: "*Jammer genoeg staan bij lokale historici de militaire gebeurtenissen van beide oorlogen vaak centraal, zodat paradoxaal genoeg dikwijls meer geweten is over de korte periodes van invasies en bevrijding dan over de veel langere bezettingsperiode*". Dergelijke tunnelvisie komt men vaak tegen in lokale monografieën ongeacht over welk thema ze gaan. Daarom is goed dat de bijdragen in *Art & Vanhaute* wijzen op de verschillende benaderingen, vraagstellingen opwerpen, voorbeelden geven en er op wijzen dat in de lokale geschiedschrijving vele wegen kunnen worden bewandeld. Eric Vanhaute formuleert het als volgt: "*Onze actores leefden niet op een historisch eiland. Net zo min was het plaatselijke leven alleen maar een afspiegeling van de grote transformatieprocessen.*"

Hoewel de auteurs van de verschillende bijdragen geen uitspraak doen over de doelstelling van het lokaal onderzoek is het toch duidelijk in welk biotoop deze publicatie is ontstaan. De geest van wijlen Jan D'hondt dwaalt immers nog door de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Gentse Universiteit. De 'geschiedenis van onder uit' die kort na de Tweede Wereldoorlog werd gepromoot door bril-jante Britse historici zoals de groep rond het tijdschrift *Past en Present* (ondermeer met E.P. Thompson) en veel weerklank vond bij de Gentse historische school onder de leiding van Jan D'hondt. Het

sterkst komt dit naar voren in de bijdrage van Gita Deneckere en Hendrik Defoort over *Protest en Sociale beweging* waarin werd gekozen voor de geschiedenis van de 'kleine man' als centrale benadering. Ik weet wel dat over de geschiedenis van onderuit meer wordt gesproken dan dat ze wordt beoefend. Maar de Gentse school heeft tenminste de reflex om steeds terug te keren naar deze benadering. Kijk maar naar de aanhoudende aandacht voor de mondelinge geschiedenis binnen de Gentse vakgroep Nieuwste Geschiedenis. Ook de taal van deze bundel staat in schril contrast met het "academees" en het hermetisme van veel academische publicaties. Zelfs wanneer er complexe theorieën worden gehanteerd slagen de auteurs erin om de lezer duidelijke onderzoeksvragen mee te geven. Zoals Jan Art die in zijn stuk over *Cultuur en religie* tussen de vele theoretische begrippenkaders - waar hij een patent op heeft - enkele zeer boeiende onderzoekspistes formuleert. Vooral zijn handleiding voor een parochiegeschiedenis staan volgens mij veel interessante insteken voor lokale monografieën. Als aanhanger van een 'gemene geschiedenis' werd ik in het bijzonder aangetrokken door de afsluitende paragraaf over de alledag of de religieuze volkscultuur.

De *Art & Vanhaute* mag dan al geen bedlectuur zijn en het is zeker geen huis-tuin-en-keuken handleiding voor het maken van een lokale geschiedenis. Maar door zijn opzet en inhoudelijke kwaliteiten kan het niet ontbreken in de gereedschapskoffer van de vele honderden, misschien wel duizenden mensen in Vlaanderen die bezig zijn met het schrijven van de geschiedenis van hun straat, wijk of gemeente.

Jan Art en Eric Vanhaute (red.). *Inleiding tot de lokale geschiedenis van de 19de en de 20ste eeuw*. Gent, Centrum voor Geschiedenis Universiteit Gent / Mens & Cultuur, 2003, 416 p. (Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 1).